

Analýza tvrzení spojených s internacionalizací na VŠ v ČR (doplňkový úkol IPN KREDO č. 4)

Zpracoval
Doc. PhDr. Michal Lošťák
(CŽU v Praze)

Úvod: charakter dotazníku a soubor respondentů

Na dotazníkové šetření, které mezi vysokými školami v ČR zkoumalo některé aspekty internacionalizace, opovědělo celkem 40 vysokých škol. Z nich byla přesně polovina (20) veřejných/státních vysokých škol a druhou polovinu představovaly školy soukromé. Z veřejných/státních vysokých škol, které poskytly odpovědi na rozeslaný dotazník, se jich 7 nachází v Praze (35%) a 13 je mimopražských (65%). U soukromých vysokých škol nebylo toto geografické rozložení sledováno. Vzhledem k poměrně nízkému počtu respondentů v souboru, který byl analyzován, budou výsledky odpovědí na některé otázky prezentovány pouze ve formě absolutních čísel a ne v procentech (v celku 40 činí jeden případ 2,5%, což může zkreslovat vypovídací schopnosti relativních čísel).

Dotazník obsahoval 5 otázek, jež byly zaměřeny na zjišťování míry souhlasu respondentů (prostřednictvím 5-ti stupňové škály: od plně souhlasím - k plně nesouhlasím) s tvrzeními, která byla ve spolupráci expertní skupiny TA 6 internacionalizace (projekt IPN KREDO) a MŠMT identifikována jako podstatná pro další formulování strategie internacionalizace vysokých škol v ČR. Počet pěti tvrzení byl zvolen vzhledem k „ekonomii času“ u kvantitativních výzkumných šetření. U delších dotazníků totiž klesá ochota respondentů na ně odpovídat. Proto byla vybrána forma sondy s využitím 5 otázek, doplněných o jednu identifikační (typ vysoké školy) a jednu otázku „preferenční“ (míra důležitosti typů studia /bakalářské, magisterské nebo doktorské/ z hlediska internacionalizace).

Ze zmíněných tvrzení se jednalo o tato:

- VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v češtině (zdarma)
- VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v cizím jazyce za minimální školné
- Programy joint/double degree jsou strategicky významné
- MŠMT by mělo přijmout jasná kritéria pro evaluaci internacionalizace školy
- Zahraniční akreditace privátní agenturou jsou ekonomicky efektivní

Šestá otázka směřovala ke zjištění míry důležitosti typů studia (bakalářského magisterského/navazujícího magisterského a doktorského) z hlediska internacionalizace, a to způsobem, že respondenti u každého typu studia přiřadili číslo 3, pokud jej považovali za nejméně důležité z hlediska internacionalizace; číslo 2, pokud se jednalo o střední důležitost, a číslo 1 v případě nejvyšší důležitosti.

Výsledky:

Tabulka č. 1 ukazuje celkové pořadí v míře souhlasu s jednotlivými tvrzeními (bez rozlišení univerzit na soukromé a veřejné/státní). Pořadí je sestaveno podle součtu odpovědí „plně souhlasím“ a „souhlasím“ a procenta se vztahují pouze k celku skutečných (validních) odpovědí (nejsou započítány případy, kdy respondenti z nějakého důvodu na dané tvrzení neodpověděli). V závorce za počtem souhlasných odpovědí je uveden počet nesouhlasných odpovědí (součet odpovědí „plně nesouhlasím“ a „nesouhlasím“) a za lomítkem počet odpovědí, které se neklonily ani k souhlasu ani k nesouhlasu.

Tabulka č. 1: Pořadí míry souhlasu VŠ v ČR s tvrzeními o internacionalizaci

Pořadí	Tvrzení	Počet souhlasných odpovědí (nesouhlasných/neutrálních)	Procento souhlasných validních odpovědí
1.	Programy joint/double degree jsou strategicky významné	34 (0/5)	87%
2.	MŠMT by mělo přijmout jasná kritéria pro evaluaci internacionalizace školy	31 (2/7)	79,5%
3.-4.	VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v češtině (zdarma)	20 (13/4)	54%
3.-4.	VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v cizím jazyce za minimální školné	20 (12/5)	54%
5.	Zahraniční akreditace privátní agenturou jsou ekonomicky efektivní	8 (16/15)	20,5%

Zdroj: vlastní šetření a zpracování v rámci projektu IPN KREDO

Mezi VŠ v ČR panuje obecný souhlas se **strategickou významností joint a double degree programů z hlediska internacionalizace**, a to bez ohledu na typ vysoké školy. Je však zajímavé, že v jiném šetření, prováděném v projektu IPN KREDO, kdy vysoké školy měly přiřazovat váhu určitým možným kritériím hodnocení internacionalizace, zaujalo kritérium „počet double a joint degree programů“ až celkově 19. místo z 22 hodnocených (průměrná váha 5,43 na 10-stupňové škále váhy, v jejímž rámci přiřazovali respondenti určité váhy hodnot). Existuje zde tedy určitá diskrepance v hodnocení problematiky joint a double degree programů. Je možné, že respondenti v těchto dvou různých

výzkumech rozlišovali mezi kvantitou a kvalitou, mezi formou a obsahem. Například je možné se domnívat, že otázka k joint a double degree programech v šetření spojeném s váhami internacionalizace reflektovala (a takto i byla chápána respondenty) pouhý počet, a proto nebyla tato položka řazena mezi důležitá kritéria internacionalizace (může se například jednat o situaci, kdy existuje mnoho uzavřených dohod o double degree či joint degree programech, ale v těchto programech studuje málo studentů). Otázka ohledně joint nebo double degree programů, kdy se měli respondenti vyjádřit svým souhlasem či nesouhlasem, je významově více kvalitativního charakteru (neptá se na počet, ale na skutečnost, zda respondenti chápou tyto programy jako strategicky významné). **Vysoké školy v ČR souhlasí s důležitostí (strategickou významností) joint a double degree programů jako jedné z klíčových orientací rozvoje internacionalizace na vysokých školách, avšak nepreferují, aby se jejich počet stal významným kritériem hodnocení internacionalizace.** Data v tabulce č. 2 a tabulce č. 3 naznačují (a statistické propočty včetně tzv. třídění druhého stupně to potvrzují), že **o něco výraznější míra souhlasu existuje u této otázky mezi veřejnými/státními VŠ než mezi soukromými** (zřejmě některé soukromé VŠ buď tyto programy vůbec nerealizují, nebo je nepovažují za prioritu). **Rozdíl mezi typem vysoké školy však není statisticky významný**, jak nakonec dokazují i pouhé absolutní četnosti (žádné nesouhlasné odpovědi u obou typů, odpověď typu ani souhlas ani nesouhlas byla zaznamenána u jedné veřejné a u 4 soukromých VŠ /jedna soukromá VŠ neodpověděla/). Nicméně, jak je patrné z tabulky č 3 nepředstavuje tato otázka otázku s nejvyšší mírou souhlasu mezi soukromými VŠ. U veřejných/státních vysokých škol je potom silnější souhlas s tímto tvrzením (pouze odpovědi „plně souhlasím“) u pražských VŠ. Vztah mezi místem působení školy (pražská – mimopražská) však nelze statisticky potvrdit vzhledem k nízkému počtu respondentů.

Tabulka č. 2: Pořadí míry souhlasu veřejných/státních VŠ v ČR s tvrzeními o internacionalizaci

Pořadí	Tvrzení	Počet souhlasných odpovědí (nesouhlasných/neutrálních)	Procento souhlasných validních odpovědí
1.	Programy joint/double degree jsou strategicky významné	19 (0/1)	95%
2.	VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v češtině (zdarma)	15 (1/4)	75%
3.	VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v cizím jazyce za minimální školné*	15 (2/3)	75%

4.	MŠMT by mělo přijmout jasná kritéria pro evaluaci internacionalizace školy	14 (1/5)	70%
5.	Zahraniční akreditace privátní agenturou jsou ekonomicky efektivní	2 (9/8)	10,5%

Zdroj: vlastní šetření a zpracování v rámci projektu IPN KREDO

*pořadí ovlivnil vyšší počet nesouhlasných odpovědí

Tabulka č. 3: Pořadí míry souhlasu soukromých VŠ v ČR s tvrzeními o internacionalizaci

Pořadí	Tvrzení	Počet souhlasných odpovědí (nesouhlasných/neutrálních)	Procento souhlasných validních odpovědí
1.	MŠMT by mělo přijmout jasná kritéria pro evaluaci internacionalizace školy	17 (1/2)	85%
2.	Programy joint/double degree jsou strategicky významné	15 (0/4)	79%
3.	Zahraniční akreditace privátní agenturou jsou ekonomicky efektivní	6 (7/7)	30%
4.	VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v cizím jazyce za minimální školné	5 (10/2)	26%
5.	VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v češtině (zdarma)*	5 (12/0)	26%

Zdroj: vlastní šetření a zpracování v rámci projektu IPN KREDO

*pořadí ovlivnil vyšší počet nesouhlasných odpovědí

Mezi VŠ v ČR také panuje relativní **shoda** v tom, že by to mělo být **MŠMT, které přijme jasná kritéria pro evaluaci internacionalizace vysoké školy**. Na tuto otázku odpověděly všechny VŠ, které zaslaly zpět vyplněné dotazníky. **Silněji rezonuje**, jak je patrné z porovnání tabulek č. 2 a č. 3 souhlas s tím, aby MŠMT přijalo jasná kritéria hodnocení internacionalizace **mezi soukromými VŠ** (85% součtu plného souhlasu a souhlasu ve vztahu k validním odpovědím) oproti veřejným/státním VŠ (70% součet souhlasu a plného souhlasu ze všech validních odpovědí). Je tomu tak i proto, že 20% veřejných/státních VŠ nezaujalo ani souhlas ani nesouhlas (oproti 10% soukromých VŠ). Nesouhlas nebo plný nesouhlas panuje jen u jedné veřejné a jedné soukromé VŠ. Závislost mezi typem vysoké školy a odpovědí na tuto otázku, však nemohla být statisticky prokázána, znamená to, že typ školy v tomto případě nediferencuje z hlediska příslušné odpovědi. I když je vyšší souhlas s tímto tvrzením

u soukromých VŠ. Z hlediska míry souhlasu neexistuje u této otázky nějaký významný rozdíl mezi pražskými a mimopražskými veřejnými/státními VŠ. K dané otázce je však vhodné učinit jednu poznámku. Při práci s kritérii evaluace (což je možno chápat i jako dotaz na přijetí jasných kritérií pro evaluaci internacionalizace ze strany MŠMT), která byla posuzována v jiném výzkumu v rámci projektu IPN KREDO, se jako kritériem s nejvyšší vahou, které bylo akceptováno jak soukromými, tak i veřejnými/státními vysokými školami (a výrazně „vyčnívalo“ nad dalšími hodnocenými kritérii) objevilo kritérium „počet studentských a učitelských mobilit“. Zajímavě panovala i shoda na důležitosti kritérií spojených s vědou, avšak u těchto kritérií je již rozdíl mezi soukromými a veřejnými/státními vysokými školami. Posledně zmíněné více prioritizují evaluační kritéria vázaná na vědu před těmi vázanými na pedagogiku či mezinárodní ocenění, zatímco soukromé školy zase prioritizují kritéria internacionalizace vázaná na pedagogiku či na mezinárodní ocenění vysoké školy před těmi spojenými s vědou. Toto **poněkud nestejnorodé vidění různých prioritních kritérií hodnocení internacionalizace** (v závislosti na typu VŠ) **může komplikovat utváření jednotných kritérií evaluace internacionalizace vysokých škol v ČR**. Tím více, když souhlas veřejných/státních vysokých škol s tím, aby MŠMT připravilo jasná kritéria není až tak dominantní jako u soukromých VŠ (avšak rozdíl není statisticky významný, proto nelze tyto úvahy považovat za jednoznačné).

Zatímco u otázek s vyšší mírou souhlasu českých a moravských VŠ v ČR nelze nalézt statistické odlišnosti mezi soukromými a veřejnými/státními VŠ, u otázek na cizince ve studijních programech takové odlišení již existuje a nakonec to potvrzují i tabulky č. 2 a 3. Lze předpokládat, že odpověď na otázku zjišťující míru souhlasu s tvrzením, že „**VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v češtině (zdarma)**“ bude u soukromých VŠ více negativní než u veřejných/státních, a to z podstaty fungování soukromých VŠ spojených s platbami za studium. Tato skutečnost se potvrdila a je dokonce statisticky významná (tzn. **lze tvrdit, že typ VŠ má vliv na to, zda VŠ s danou odpovědí souhlasí /případ veřejných/státních VŠ/ nebo nesouhlasí /soukromé VŠ/**). U soukromých VŠ existuje 12 nesouhlasných odpovědí a 3 soukromé VŠ se nevyjádřily. **Zajímavých je však 5 souhlasných odpovědí s tímto tvrzením u soukromých VŠ**. Zřejmě se vzhledem ke zpoplatněnému studiu na soukromých VŠ, které je bráno za samozřejmé, tito respondenti nezabývali slovem zdarma v závorce a vyjádřili zájem o cizince studující v češtině (bez vzetí v úvahu slova zdarma). U veřejných/státních VŠ jich 15 vyjádřilo plný souhlas nebo souhlas (75% ze všech veřejných/státních VŠ). Čtyři nevyjádřily ani souhlas ani nesouhlas a pouze jedna (mimopražská VŠ) vyjádřila nesouhlas s daným tvrzením. Tato pozice veřejných/státních VŠ, které souhlasí se studiem zahraničních studentů v českých oborech a

programech, jež je pro tyto studenty zdarma, je v protikladu se snahami některých politiků nějakým způsobem zpoplatnit studium na veřejných vysokých školách pro studenty pocházející ze zemí mimo EU. Takováto pozice veřejných/státních VŠ může signalizovat, že by tyto snahy nemuseli nalézt mezi veřejnými/státními vysokými školami podporu (blíže k této záležitosti viz například http://zpravy.idnes.cz/rusove-na-ceskych-vs-0lb-/domaci.aspx?c=A140923_202258_domaci_bse). U veřejných vysokých škol panuje relativně silnější míra souhlasu s tímto tvrzením u mimopražských VŠ (pražské VŠ mají relativně silnější pozici u odpovědi ani nesouhlasí, ani souhlasí).

Podobná rozdílnost v míře souhlasu u veřejných/státních a soukromých VŠ panuje i u další otázky, která je spojena se studiem cizinců a v níž jsou rovněž přítomny úvahy o placeném studiu. V odpovědích na otázku, zda **má VŠ má zájem o studenty – cizince, studující v cizím jazyce za minimální školné** odpovědělo souhlasně 15 veřejných/státních VŠ (3 volily odpověď ani souhlas, ani nesouhlas a 2 nesouhlasily – jedna pražská a jedna mimopražská). Relativně vyšší souhlas (vzhledem k počtu) je u pražských vysokých škol. U mimopražských VŠ je relativně vyšší odpověď ani souhlas ani nesouhlas. **Většina veřejných VŠ tak preferuje strategii nižších poplatků za studium v cizím jazyce.** Nicméně jsou mezi nimi u vysoké školy a univerzity, které dávají přednost co nejvyšším poplatkům u studentů, kteří studují v cizích jazycích. **Zde se však objevuje dilematická otázka, jak vysoké poplatky za studium v cizích jazycích nastavit. Vysoké poplatky by měly signalizovat jeho jedinečnost, nízké zase jeho otevřenost,** protože u některých oborů (neuvažujeme tzv. lukrativní studijní obory, které po absolvování přinášejí absolventům možnosti vysokých příjmů) se může objevit problém ekonomické „přitažlivosti“ daného oboru/programu. Obory, které po absolvování neslibují velkou návratnost v příjmech, by bylo obtížné při vysokých poplatcích realizovat v cizím jazyce, čímž by se snižovaly možnosti rozvoje internacionalizace. Nejedná se přitom pouze o nabídku vzdělávání pro studenty ze zahraničí, ale například pro studenty z ČR, kteří by celé studium rádi absolvovali v anglickém jazyce, avšak nedisponují dostatečnými zdroji a profese v oboru, který hodlají studovat, nemusí po absolvování přinášet významné příjmy (nehledě na to, že ekonomické podmínky, s nimiž by se mohli lépe vyrovnat zahraniční studenti, by vedly k nižší internacionalizaci studijních ročníků vzhledem k absenci domácích studentů). Na druhou stranu je plně pochopitelná i strategie, kdy jedinečné obory jsou v cizím jazyce vysoce zpoplatněny, a to především z důvodu zájmu zahraničních studentů o tyto obory. **U soukromých VŠ panuje s touto otázkou nesouhlas** (vzhledem k tomu, že 3 soukromé VŠ na tuto otázku neodpověděly, protože zřejmě neřeší možnost určitého minimálního školného), kdy téměř 60% z těch soukromých VŠ, které odpověděly, nesouhlasí. Je však

opět zajímavé, že opět 5 vysokých škol (téměř 30% z těch soukromých vysokých škol, které odpověděly) **souhlasí**. Čtyři z nich jsou shodné s těmi soukromými vysokými školami, které souhlasily i v předchozí otázce. Zřejmě tyto VŠ uvažují v podobných intencích jako většina veřejných/státních VŠ, tj. přilákat zahraniční (ale i domácí) studenty do oborů vyučovaných v cizím jazyce za nižší školné, a tak napomáhat rozvoji jedné ze součástí internacionalizace.

Spíše nesouhlas panuje mezi VŠ v otázce, zda **jsou zahraniční akreditace privátní agenturou ekonomicky efektivní**. Nesouhlas a plný nesouhlas vyjádřilo 15 vysokých škol (38,4% z těch, které odpověděly /1 vysoká škola na tuto otázku neodpověděla/). Zhruba stejný počet (16) se potom klonil k odpovědi ani souhlas ani nesouhlas. I když souhlasilo poněkud více soukromých vysokých škol (celkem 6) oproti 2 státním, není rozdílnost mezi typy škol statisticky významná. Vyšší míru souhlasu mezi soukromými VŠ lze spojit s jejich vyšší preferencí již zmíněných kritérií evaluace internacionalizace vázaných na zahraniční ocenění, protože i akreditaci zahraniční agenturou lze za takovéto ocenění považovat. Přes dvě pětiny vysokých škol (více veřejných/státních než soukromých) k tomuto tvrzení zaujalo postoj „ani souhlas ani nesouhlas“. **Z výsledků provedené sondy je však zřejmé, že tato forma akreditace nemá v prostředí VŠ v ČR výraznou podporu.**

Poslední blok otázek se týkal **významnosti typů studia z hlediska internacionalizace**. Tabulka č. 4 uvádí souhrnný přehled. Každá vysoká škola mohla každému typu studia přiřadit hodnotu 1-3 (1 znamenala vysokou důležitost, 2 střední důležitost a 3 nízká důležitost). Vzhledem k třídění na veřejné/státní a soukromé VŠ (protože např. ne všechny soukromé VŠ realizují všechny typy studia), jsou prezentovány pouze absolutní hodnoty. Je tomu tak proto, že relativní hodnoty by měly nízkou vypovídací schopnost vzhledem k nízkému počtu odpovědí.

Tabulka č. 4: Významnost typů studia pro internacionalizaci

Typ studia	Typ VŠ	Důležitost daného typu studia pro internacionalizaci (počet)		
		Vysoká	Střední	Nízká
Bakalářské	veřejná/státní	0	2	17
	soukromá	10	4	6
Magisterské	veřejná/státní	9	9	1
	soukromá	7	10	0
Doktorské	veřejná/státní	10	8	1
	soukromá	7	2	7

Zdroj: vlastní šetření a zpracování v rámci projektu IPN KREDO

Z tabulky č 4 jsou patrné dva trendy, které jsou dobře vysvětlitelné. **Veřejné/státní a soukromé VŠ společně považují magisterské/navazující magisterské studijní programy za důležité pro rozvoj internacionalizace.** Proto u těchto oborů není ani statistická závislost mezi typem VŠ a mírou důležitosti magisterského studia pro internacionalizaci. Tento typ studia je tedy obecně mezi českými VŠ považován za důležitý z hlediska rozvoje internacionalizace. Toto zjištění potvrzuje obecné trendy v internacionalizaci, na které poukázaly některé podkladové materiály vzniklé v rámci projektu IPN KREDO, z nichž je patrné že i na zahraničních VŠ (i na prestižních) je dáována priorita studiu v cizích jazycích v magisterském typu studia ve vztahu k rozvoji internacionalizace. Statisticky významná rozdílnost však panuje mezi veřejnými/státními a soukromými VŠ ve vztahu k chápání důležitosti bakalářského studia pro internacionalizaci. **U soukromých VŠ je ze všech typů studia bakalářský typ nejdůležitější** (10 přidělených „vysokých důležitostí“; u veřejných je důležitý minimálně /17x nízká důležitost/). Preference u soukromých VŠ nejpravděpodobněji vyplývá z jimi nabízených typů studia, kdy se v mnoha případech jedná pouze o bakalářské obory a programy. Tato skutečnost pak musela být zákonitě reflektována i u hodnocení doktorského typu studia, které většina soukromých VŠ nenabízí. Nakonec **doktorský typ je nejdůležitějším typem studia z hlediska rozvoje internacionalizace pro veřejné VŠ** (10x jako nejdůležitější). Je však zajímavé, že **i soukromé VŠ si uvědomují důležitost tohoto typu studia** (7x zařazen jako nejdůležitější). Tato proporce mezi veřejnými/státními a soukromými VŠ u doktorských programů ukázala při statistickém zpracování, že mezi typem VŠ a důležitostí doktorského studia z hlediska internacionalizace neexistuje statistická významnost. Typ vysoké školy je důležité jen u hodnocení bakalářského typu studia, ovšem i zde by možná veřejné/státní VŠ měly zvýšit zájem o bakalářské studium jako nástroj internacionalizace, protože na zahraničních VŠ sílí hlasy např. po větší nabídce studijních programů v angličtině na tomto typu studia.

Shrnutí

Výzkum mezi vysokými školami v ČR poukázal na určitou rozpolcenost některých názorů na některé záležitosti spojené s internacionalizací. U některých z nich panuje obecná shoda, u některých jsou patrné rozdíly, které jsou vysvětlitelné kontextem působení příslušné VŠ. Šetření ukázalo, že v některých aspektech má typ VŠ vliv na některé záležitosti internacionalizace. Znamená to odlišnost mezi pohledy na některé aspekty internacionalizace například v otázce financí, které jsou ze své podstaty odlišné u státních/veřejných a soukromých VŠ, což se dotýká i podstatných záležitostí studia (např. poplatky za studium). Veřejné/státní VŠ také mnohem výrazněji (než soukromé VŠ) zdůrazňují

důležitost vědeckých aktivit (včetně studia v doktorských programech). Je zajímavé, že i když ve skupině určitého typu vysokých škol panovaly jasné tendence, objevily se v dané skupině vysoké školy, které vykazují protikladné tendence. Tuto protikladnost je potřebné vysvětlovat kontextem, v němž se objevuje a tato nejednoznačnost může nesmírně ztížit utváření jednotné strategie internacionalizace pro ČR.